

Ahlakın Güzelleşmesinde Yeni Tarz: İmam Nursi Modeli

I. PSİKOLOJİNİN BUGÜNÜ

İnsan ruhunun derinliklerini ve zenginliğini tanıma çabası insanın yaradılışından beri vardır ve var olmaya devam edecektir. Psikiyatri ve psikoloji insanı ele alan diğer bilim dallarından farklı olarak ruh ve beden ilişkisinin getirdiği çelişkiye çözüm aramak zorunda kalmıştır. Son yıllarda doğa ve genetik bilimindeki gelişmeler, fizyolojik psikolojinin beyin işlevlerinin neler olduğunun daha fazla bilinebilir olması insanı etkilemek isteyenlerin çok dikkatini çekmiştir. İnsan beyni nöron denilen hücrelerden oluşurken, bilgisayarlar silikonlardan oluşurlar. *"Bir model geliştirerek beyindeki bilgileri bilgisayara, bilgisayardaki bilgileri beyne nakledebilir miyiz?"* sorusu artık hayal olmaktan çıktı. İnsan beynine mikroçip koyarak onu yönlendirebilir miyiz? İlaç vererek onun davranışlarını değiştirebilir miyiz? soruları akademik araştırma konuları arasındadır.

GELECEK BİLİMİ

Bilim dünyasının yeni bir projesi var. Bu proje **"Beyin projesidir."** Genom projesi tamamlanarak evrenin sırları konusunda önemli bir adım atıldı. Beyin projesinin tamamlanması için 30 yıllık bir süre belirlendi. İnsanlığın sırlarının anlaşılmasında "Nasıl düşünüyoruz" sorusu önemli bir hedef olmuştur ve çalışmaları bu noktalara getirmiştir.

Önemli çalışmalar yapan "World Future Society" (Dünya Gelecek Derneği) öğrenmenin gelişmesi, okul eğitimi ve onunla yakından ilişkili olan IQ zekâsı konusunda ilginç görüşler öne sürmektedir. Bu görüşler şu şekildedir:

1- Şimdiye kadar yapılmış en büyük makine olan İNTERNET giderek büyüyecek ve önem kazanacaktır.

2- Beden gücünün yerini mekanik makineler aldı. Bilgisayarlarda zihinsel çalışmaların yükünü azaltacaktır.

3- Bilgi teknolojisi dünyanın her yerine yayılacak, aletleri küçülecek ve herkes taşıyabilecektir. O kadar küçülecek ki bedenimize bile yerleştirilebilecektir. Ürünleri tanıtmak için bu aletler bedava bile verilecektir.

4- Yeni bir Dünya kültürü oluşacak, mevcut kültür ve dillerden pek çoğu yok olacaktır. Bu durum ise beklenmedik olaylar ve tehlikelere neden olabilecektir.

5- Akıllı evler oluşacak, bundan sonra büro gökdelenler gereksizleşecektir. İnsanların çoğu kırsal kesime ve tatil yörelerine yerleşecek, bilgi teknolojisi ile işlerini

---

yürütecektir. Evler çok çekici şekilde olacak, bu nedenle dışarı çıkmak istemeyen insan yeni bir yalnız yaşam türü oluşturacaktır.

6- Yeni yaşam türü insanı antisosyalleştirecek, ardından suç davranışlarında belirgin artışlar oluşacaktır.

7- Klasik zekâya dayalı olan klasik okul eğitimi şekil değiştirecek. Her alanda paketlenmiş eğitim yardımları alınabilecektir. Okul eğitimi bebeklik çağından başlayacak "Yaşam boyu" eğitim düşüncesi yaygınlaşacaktır. "**Uzaktan eğitim**" sistemi bütün dünyaya yayılacaktır.

8- Okul sınıfları çok farklı, yetenek ve ilgileri olan öğrencileri bir araya getirecek daha çok sanal gerçekler konuşulacaktır.

9- Depolanmış bilgi kaynakları genç kuşağın daha kolay ulaşabileceği hale gelecek, daha çok bilgi sahibi olmak yerine daha az bilecek , ancak bilgiye istediği anda ulaşacak.

10- İnsanlığın bugüne kadar edindiği bütün bilgilerden kendi çalışmaları için yararlanabilecektir.

11- Eğitim kişisel tempoya göre tamamlanabilecektir.

12- Disiplinli, ama eğlenceli eğitim felsefesi yerleşecek, öğretmenlik görevi öğrencilerdeki yıkıcı ve oyuncu eğilimleri denetleme önceliğine dönüşecektir.

13-Gerçekler yerine sanal birdünyada yaşanacak bencillik, kumar, kişisel çıkar tutkunluğu daha büyük toplumsal sorun haline gelecektir.

GENEL SİSTEMLER KURAMI

İnsanın var oluşunun anlaşılma çabaları evrenin somuttan soyuta genel bir sistem bütünlüğü içerisinde olduğu tezini güçlendirmektedir. Madde-enerji toplulukları ve yer zaman sürekliliği aşamalı (hiyerarşik) bir düzen içerisinde. Sub-atomik parçacıklar, atom, hücre, insan, aile, toplum, dünya, evren şeklinde birbiri içindeki daireler sisteminde yerimiz nerededir? Somut sistemle soyut sistemlerin sınırları nerede başlıyor, nerede bitiyor? Decart "*Düşünüyorum öyleyse varım*" diyerek duyguları önemsememişti. Zeki ama başarısız, bilgili ama ahlâksız insanların giderek çoğalması duyguların eğitimini ön plana çıkardı. Duyguların eğitiminin şansa bırakılamayacağı ortaya çıktı.

Klasik psikanaliz ve 20. yüzyılın başındaki baskın psikolojik görüş Freudiyen görüştü.

Bu görüşlere göre baskı, gerilim ve zorlama ruhsal bozukluklara yol açıyordu. Bu sebeple temel psikolojik ihtiyaçların giderilmesi için hoşgörülü eğitimle çocukların dürtülerinin boşalmasına imkan sağlanmalıydı. Genç beyinler fazla bilgilerle yüklenmemeliydi. Cinsel doyum erken yaşlardan itibaren sağlanmalıydı. Böylece insanların ruh sağlığı daha iyi olacaktı.

Ancak psikolojik gözlem, psikiyatrik bulgular yukarıda saydığım beklentilere karşı tam tersi sonuçlar elde etti. Örneğin: En ağır ruhsal bedensel zorlamaların yükü altında kalmış İkinci Dünya Savaşı sürecinde nevrotik ve şizofrenik dediğimiz ruhsal bozukluklarda artış olmadı. Sadece savaş stres reaksiyonları yaşandı. (Genç 1981) Buna karşılık savaşı izleyen yıllarda toplumlar istenilen refah düzeyine eriştikçe depresyonlarda, varoluş nevrozlarında artış oldu. Emeklilik depresyonu arttı. Yaşamın anlamsızlığı görüşünden kökenini alan yeni ruhsal bozukluklar ortaya çıktı. (Alexander,1960) Çağdaş insan giderek toplumdan kopuyordu. İntihar olayları artıyordu. Bazı insanlar anlamsız gördükleri yaşama heyecan katmak için suç işliyorlar, uyuşturucu kullanıyorlardı.

ABD, Dünya nüfusunun %5'ini oluşturduğu olduğu halde Dünya kaynaklarının %25'ini kullanıyor. Zengin Dünyalılar Ay'a giderken, yoksul Dünyalılar açlıkla ölüm savaşı veriyor. Buna karşı zengin Dünyalılar bilgili ama mutlu değiller. O halde ruh sağlığı politikaları yeniden düzenlenmeliydi. Freud hayatının son yıllarında "*Uygurluğun karşılığı nevrozla ödenir.*" derken bu gidişi vurgulamaya çalışmıştı.

DUYGULAR MANTIKLI OLMAK İÇİN GEREKLİDİR

Bir insan, hayatında önemli kararlar verirken, yatırım yaparken, evlenirken duyguları ile de hareket eder. Bir ülkede karar mekanizmasının başında bulunan kişiler korkularının etkisi altında iseler çok adaletsizlikler yapabilirler.

Duyguların Biyolojik Temelleri

Korku, öfke, mutluluk, sevgi, şaşkınlık, kıskançlık, kuşku, düşmanlık, tikslenme, üzüntü gibi temel duygular beyin beden ilişkisinde farklı sonuçlar doğurur. Öfke anında kalp atışı hızlanır, çevik hareket sağlayabilecek güçte enerji açığa çıkar. Korku anında kan kaçmayı kolaylaştıracak şekilde bacaklara toplanırken yüz solar. Mutluluk anında bazı beyin alanlarında metabolizma artışı yaşanır. Sevgi duygusu ile parasempatik sistem harekete geçerek vücutta gevşeme oluşur. Üzüntü anında beyinde enerji azalması yaşanır. Uzun süren üzüntünün depresyona yol açması durumunda metabolizma yavaşlar, geri çekilme yaşanır. Bu durum, organizmanın sonuçları değerlendirmek, yeni başlangıçlar yapmak için kendini güvende hissedeceği içe dönüklüğe gidişinin işaretidir. Kaygı durumunda korkuya benzer bir tepki oluşur, beynin duygularla ilgili alanında enerji artışı yaşanır, sempatik sistem uyarılır. Vücut "*savaş-kaç-yaklaşan tehlikeye odaklan*" şeklinde dikkatini artırır.

Duygusal Körlük

Beynin orta bölgesi limbik sistemdir. İnsanın öğrenme ve hatırlama süreçlerinin önemli bir kısmı bu bölgenin ürünüdür. Badem büyüklüğündeki Amigdal ise duygusal durumların uzmanıdır. Amigdal'i alınmış olan hayvanlarda korku, öfke, yarışma, işbirliği güduları kaybolur. Amigdal bölgesi Epilepsi hastalığı nedeniyle çıkarılmış bireylerde duygusal körlük oluşur. Bu kişiler neşe, sevinç, üzüntülü olaylar karşısında kaygısız kalırlar. Çok iyi konuştukları halde sevgi, şefkat hissetmezler. Karşı tarafın çektiği acıya karşı duyarsız kalırlar. Acıma duyguları körelmiş gibidirler.

New York Sinir Bilimleri Merkezinde çalışan Dr. Joseph Le Doux duygusal beyinde Amigdalın rolünü ilk keşfeden sinir bilimcidir. Beyin haritası yöntemi ile çalışarak duygusal beyin devrelerini çözüp eski bilgileri değiştirdi. Beyin kabuğunun daha karar aşamasındayken amigdal bölümünün denetimi nasıl elinde tuttuğunu açıkladı.

Ön beyin (prefrontal loblar) ile Amigdal ilginç bir birliktelik gösterir. Anlama, kavrama, dikkat, karar verme, plan yapma, strateji üretme beyin ön bölgesinin işlevidir. Amigdal duygusal öneri gönderiyor, ön beyin bunu süzgeçten geçiriyor. İkiside bilinçli çalışma disiplinine sahipse akıl ve mantık birlikteliği ortaya çıkıyor.

Sağ ön beyin korku-öfke gibi olumsuz duyguların yeridir. Sol ön beyinde onu denetler. Sol prefrontal korteksi hasarlı, inmeli hastaların ileri derecede kaygı-korku içinde oldukları, hasarı sağ tarafta olanların beklenmedik ölçüde mutlu oldukları bilinen gözlemlerdir. Sağ ön beyni ameliyatla alınmış erkeğin ameliyattan sonra kişiliğinin değiştiğini, şefkatli bir insan haline geldiğini eşler söylerler. (Mutlu koca vakası) Aynı şekilde psikiyatri pratiğinde öfkeli, kıskanç, kuşkucu kişilerin beyin bu bölgesinde kimyasal iletiyi değiştirici ilaçlarla sakin ve kontrollü hale geldikleri bilinmektedir.

İnsan beyinde düşünce ve duygunun bulunduğu çizgi Prefrontal - Amigdal devresidir. Amigdal'e depolanmış ve kayıtlı duygularla, akıl süzgecimiz olan ön beyin bölgeleri çocukluk çağından itibaren iyi kimyasallarla ve doğru sinirsel networkla şekillendirilirse akıl ve sevgiyi beraber kullanan insanlar ortaya çıkacaktır.

AHLÂKIN BİYOLOJİK TEMELLERİ

Bilimsel çalışmalar sinir sistemi, sinir iletileri ve beyin kimyası ile dini ve ahlâki deneyimlerin arasındaki bağlantıyı bulmaya çalışıyorlar. Bilimle din arasında köprü kurabilecek bu çalışmalarla önemli bulgular elde edildi. Pennsylvania Üniversitesinden Prof. Andrew Newberg Tanrı'nın beyin sabit bir parçası olduğunu öne sürdü. SPECT beyin haritalama yöntemi ile yaptığı çalışmalarda Tibetli Budistlerin derin transa geçtikleri sırada radyoaktif boya şırınga ederek yaptığı deney sonunda beyin belli bölgelerinin değişime uğradığını saptadı. "İnsanlar ruhani deneyimler geçirirken evrenle bütün olduklarını hissediler ve kendileri olma duygusunu kaybederler. Bunun nedeni beyin o bölgelerinde neler olduğu ile ilgilidir. Şu halde o bölgeyi belirler ve bloke ederseniz, kendimizle dışımızdaki dünya arasında sınır kalkar."

Milyonlarca insan dini inançlarının hayatlarını değiştirdiğini söylerken herhalde beyinlerinde bazı programların değiştiğini söylüyorlar.(*Hürriyet, 18.06.2001*)

İngiliz Doğabilimci Edward O. Wilson "Atlantic Monthly" dergisi Nisan 1998 sayısında bir makale yayınladı. Ahlakın biyolojik temelleri (The Biological Basis of Morality) isimli makalede Wilson dinin sadece sosyal hayata ait bir olgu olmadığını aynı zamanda genlerimizde yazılı bir gerçek olduğunu iddia etti. 6 Temmuz 1998 tarihinde Newsweek dergisi de konuyu sorgulayan iktaraştırma yayınlıyor.

Edward Wilson Harvard Üniversitesinde de mukayeseli zooloji müzesinde çalışıyor. Ömrünü karıncaların hayatını inceleyerek geçiriyor. Tezi bilimsel metodolojiyi değiştirecek boyutta bir tez. Bilginin Birlikteliği (Consilience, Knopf yay.) kitabında yazarı tartışılacak çarpıcı görüşleri var.

Ahlaki değerlerin dini veya din dışında olsa aşkın yani insan aklında üstün bir yerde olduğunu savunuyor. Sosyal olguların sinir sisteminin anlaşılması ile çözülebileceğini, sinir sistemi genetik bilimini, genetik bilim biyokimyayı biyokimya da insan davranışını açıklıyor. Böylece her şey doğa bilimlerine indirgeniyor.

Wilson, insanoğlunun genetik uyarılarını dinlediği zamana hlâki öğretilere uygun davranacağı ve kendi menfaatini koruyacağını savunuyor.

Wilson'ın bu görüşü Antonio Domasio ve Le Doux'un görüşleri birbirini destekliyor. Bütün bilgiler ve psikososyal yaşantılar beyinde belli bölgelerde kimyasal harflerle yazılıdır. "*Bütün bunları yöneten, yönetici (Executive) bir gen mi var? Doğaüstü güç, beyni nasıl etkiliyor?*" sorularına dikkati çekiyor. Dinin biyolojik bir ihtiyaç olduğu, ruhsal deneyimlerin insanda huşu duygusu uyandırmasının biyolojik bir temeli olduğu görüşleri gittikçe doğrulanmaktadır. Yaşamı ayakta tutan her şeyin biyolojik temeli olduğu Din ve Tanrı ihtiyacının da biyolojik temeli olduğu tezini savunanların bir kanıtı da tarihte dine karşı yapılan eylemlerin uzun vadede daha çok dindarlaşma sürecini hızlandırma olgusudur. Bunun hangi din ve inanç olacağı kültürel yapının öğretilerine bağlıdır.

Moleküler biyoloji ve genetik bilimindeki muazzam ilerleme, her türlü duygunun genler tarafından salgılanan enzimlerin yönlendirdiğini söylüyor. Kalbin sadece beyne kan pompalayan bir pompa olduğu; insanın duygu, düşünce ve davranışlarının yönetildiği organın beyin olduğu kanıtlandı.

Sosyal bilimlerle uğraşanlar genleri dikkate almak zorundadırlar. Toplumda psikolojik müdahaleler yapmak isteyenler de artık genleri göz önüne almak zorunda kalacaklardır.

II. KÜRESELLEŞME VE AHLÂK

Şu anda Dünya da 1.300.000.000 insan açlık sınırında bulunuyor, önlem alınmazsa eğer 2020 yılında bu sayı 3.000.000.000 bulacak. Dünyanın bir köşesinde umutsuzluk, şiddet, adaletsizlik, açlık, yoksulluk yaşanırken, diğer tarafında bolluk içerisinde müreffeh bir hayat var. Dünya nüfusunun % 20'si olan Batı toplumları Dünya kaynaklarının % 80'ini tüketiyorlar.

Haçlı seferleri dini seferler olarak biliniyordu, gerçekte ise o bir kılıftı. O tarihlerde Batıda açlık, sefalet ve yoksulluk vardı. Doğu ise zengindi. Seferlerin dini değil ekonomik ve siyasi gerekçeleri vardı. Şimdi Doğudan Batıya göç başladı. TIR'ların altında ve kum motorları ile insanlar Batıya göçmeye devam ediyor. Önlem alınmazsa vize ve silahlar bu göçü durduramayacak.

Gelişen iletişim teknolojisi sayesinde sade insanlar yaşanan adaletsizliği, haksızlığı daha fazla görmeye başladılar. Önceleri kader diyerek sineye çekilen durumlar artık öfke ve isyan fırtınaları oluşturuyor.

Batıda da durum çok farklı değil. "15 Eylül'de CNN Int. de altı yaşındaki kız çocuk soruyor; kuleler neden bombalandı, bu insanlar bizden neden nefret ediyorlar."

Ya Adalet, Ya Şiddet:

İnsanlık tarihinde hep adaletsizlikler oldu. Feodal düzende zengin azınlık; surlar, şatolar arkasında yaşarken sefil çoğunluk kaderine razı bir hayat içindeydi. Bu yüzyılda insanlık uyandı, sade insanlarda, her şeyi görebilir oldular. Böylece toplumsal talep arttı. HABİTAT II. Toplantısında, sivil toplum örgütlerinin hükümetlerin ortağı olması, hesap sorması ve sorgulaması benimsendi.

İnsanlık uyanmışken ve insanliyetin getirdiği nimetleri tatmışken bunu güzel yaşamak için adaletli bir global düzene ihtiyaç vardır.

ABD dünyanın tek büyük gücü oldu. Batı değerleri dünyaya hâkim oldu. Bakalım bu durum dünyaya asgari mutluluğu sağlayabilecek mi? Hiç olmazsa hayatın yaşamaya değer olduğunu gösterebilmek için bir yorum, bir inanç insanlara kabul ettirebilecek mi? Toplumsal barış ve bireysel mutluluğu sağlamak için kendi değerlerinin yetersiz olduğunu görüp Doğu değerlerinden yaralanacak mı?

Batı değerleri hep akli rehber aldı. Doğu değerleri duyguları ön planda tuttu. ABD Batı akılcılığı ve Doğu ahlâkı ortak zemininde insanlığı buluşturup küresel mutluluğu sağlayabilir.

İnsanların barış içinde beraber yaşayacağı küresel bir düzen için seküler ahlâki öğretilerin ve bütün dinlerin uzlaştığı insani değerlere ihtiyaç vardır. Işık hızını geçme gayretleri iyi insanların elinde olmazsa tarihin sonu felaket olur. İyi insanlar-kötü insanlar mücadelelerinde küresel ahlâk, şiddet içermeyen kültür, insanlık bilinci, adil ekonomik düzen ve paylaşma ahlâkı çoğunluğun kabul ettiği altın standart haline gelmezse ne yazık ki küresel barış olamayacaktır.

III. KÜRESEL NARSİZİZM

Narsisistik (özsever) kişinin temel özellikleri şunlardır; gururlu ve kibirlidirler, kendilerini özel ve önemli görürler, övgüyle beslenirler. Menfaatçidirler. Kendi çıkarları için kuralları değiştirirler. Beklentileri karşılanmazsa sinirlenirler, eleştiriye hiç tahammül edemezler. İnsanları çok iyi kullanırlar ve sömürürler. Başkalarının duygu, düşünce ve ihtiyaçlarına empati duymazlar. En çok kafa yordukları konular zenginlik, güç, şöhret, başarı, güzellik ve aşk gibi konulardır. Son derece kıskanç, kinci ve nankördürler. Çıkarları biten insanı bir anda unuturlar, vefa duygusu beslemezler.

Egosu büyük ama her şeyi küçük olan bu kişiler etraflarınca sevilmezler. Kendilerini o kadar güçlü hissederler ki başka bir şeye ihtiyaç duymazlar. En akıllı, en yetenekli, en iyi insan olarak sadece kendilerini görürler. Sıradan olmaktan korktukları için çok çalışırlar.

Rekabeti çok kullanırlar, sanat, spor, bilim, ticaret gibi konulardaki keşifler bunların işidir.

Diğer insanlar narsisistik kişinin yaptığı işlerden hoşlanır, fakat kibirli hallerinden nefret ederler.

Liderle rarasında narsisistik kişi çoktur. Liderliğin bittiği yerde narsisizm başlar.

En büyük Narsisist Hitlerdi!

Sezarların çoğu, Napolyon, Mussolini, Kleopatra, Nemrud, Firavun, Stalin gibi kişilerin hepsi heykeli dikilecek narsisistlerdi. Bunlardan biri olan Hitler Darwin'den etkilenerek kendi ırkının üstünlüğünü, diğer ırkların değersizliğini doktrin haline getirdi (Nazizm). Bu doktrine halkına inandırdı ve insanlık tarihinin en kanlı savaşının çıkmasına neden oldu.

Narsisistik kişiler çoğalıyor mu?

Teknolojik başarı, insanlığın eski çağlara göre daha zengin olması insanların egolarının kabarmasına neden oldu. Tanrıya ne gerek var diyen insanlar çoğaldılar ve bunu bilim adına ifade etmeye başladılar. Eski çağlarda değer vermemek ve inançsızlık eğitimsizlikten ileri geliyordu. Bugün bilim ve teknoloji adına dine gerek olmadığı ve hesap vereceğimiz doğaüstü gücün olmadığı duygusu gelişti. Bir insan düşününüz, kendisi narsisistik özellikte ve yaptıklarından hesap verme duygusu taşıyor. Bu kişi kendi çıkarı için her şeyi yapabilir. "*Beni inorganik maddeler yarattıysa, ona hesap vermeyeceğime göre canımın istediğini yaparım*" felsefesi

---

gelişti. Bireysellik bencillige dönüştü. Kendi çıkarını kutsallaştıran insan başkalarına neden yardım etsin ki!

"Kuvvetliysem zayıfı yok etmem hakkımdır. Ben özel ve önemliyim, başkası açlıktan ölse bana ne, ben tok olduktan sonra" anlayışı bu kişilerin ego idealleri oldu. Zayıf insan ve milletleri çalıştırıp sırtlarından beslenmek bu görüş sahiplerinin doğal haklarıydı.

Böyle bireyler insanlık tarihinde hep oldu. Semavi mesajlar ise bu kişilere karşı zayıfları sürekli korudu ve yol gösterdi. Haklarını doğru yöntemlerle savunmayı başaran zayıflar ezilmekten kurtuldu ve toplumsal barış böyle sağlandı.

Peki günümüzde ne olacak? Narsisistik bireyler eski çağlara göre daha çok ve fazladan ellerinde teknolojik güçlerde var. İşte bu durumda küresel narsisizme karşı küresel bir faaliyet gerekiyor. Ahirzaman dininin bu küresel tehlikeye bir çözümü olmalı.

Bediüzzaman'a göre bu formüller Kur'an-ı Kerim'de vardı. Bir dönem Imam-ı Rabbani'nin Mektubat'ını, Abdülkadir-i Geylani'nin Fütuhul Gaybi'sini nefis terbiyesi için okuyor. Fakat nefsi ikna olmuyor. Daha sonra "**Ulum-u felsefiyenin vekaleti namına nefsim dedi ki,..**" diyerek bu asrın nefsi özelliklerine uygun olan eserlerini yazmaya başlıyor. Bu çalışmaları "**Tevhid-i Kible et**" diyerek doğrudan Kur'an-ı Kerim'den yorumlar çıkararak yapıyor. ([Yirmi Altıncı Lem'a](#))

IV. MACHIAVELLI'NİN DERİN ETKİSİ

Niccolo Machiavelli (1489-1527) "*Hükümdar*" isimli kitabı ile siyaset biliminin kurucusu olarak anılır. Machiavelli'nin bu kitabını Hitler, Napolyon, Mussoline, Stalin hep başucu eseri olarak bulundurdular. Siyasetçilere ilham kaynağı olan bu kitap, aslında siyasi ahlâkı tanımlıyordu.

Kitabın ana fikri şudur. "*Devlet menfaatleri uğruna her şey mübahtır. Devlet hayatı ile özel hayatın ahlâki ölçüleri birbirinden farklıdır*". "*Gayenin vasıtayı meşru kılacağı*" herkesin bildiği görüşüdür.

"Zalimlik; bir hükümdarın tebâsını birlik halinde ve itaatkâr tutabilmek için kullandığı silahlardan biridir. Bir-iki ibretli örnekle kan döken hükümdar, sonunda daha büyük kan dökülmesine yol açacak kadar yumuşaklık gösteren birinden daha merhametli olacaktır. Hükümdarın şiddeti fertlere zarar verir. Hükümdarın gereksiz yumuşaklığı devlete zarar verir",

"*Hükümdarın korkutucu olması sevilmesinden daha emniyetlidir.*"

"Dürüstlük övgüye değerlidir. Fakat siyasi iktidarın muhafazası için hilekârlık, ikiyüzlülük, yalan yere yemin zorunludur. İnsanların hepsi iyi olmadığı için hükümdarın da iyi olması gerekmez. Hükümdar sözünde durmamayı izah için her zaman makul bir sebep bulur. Sizin nasıl görüldüğünüzü herkes görür, ama nasıl olduğunuzu pek az kişi bilir."

Machiavelli Hükümdar isimli eserinde olması gerekeni değil olanı ele aldığını söylüyordu. Machiavelli'nin hararetli okuyucular listesinde bugün dünyayı yönetenlerin olduğunu gördükçe, küreselleşmeyi savunanların Machiavelli'de çok faydalı öğütler bulduklarını söylemelerini toplumsal barış için büyük tehlike olarak değerlendiriyorum. Bu anlayış kişileri siyasi başarıya götürebilir, fakat uzun vadede sonuç toplumsal ahlâkın bozulması ve barışın zarar görmesidir. Bir kazanıp on kaybetmektir. I. ve II. Dünya savaşlarında Machiavelli'nin büyük ahlâki sorumluluğu vardır. Despotizmi savunanlar bu fikirlerden çok yararlandılar. Doğu despotizminde de bu ahlâkın eserlerini görüyoruz. Emevi saltanatı bunun bir örneğidir.

V. KÜRESEL TEHLİKE VE DUYGUSAL ZEKA

İngiltere'de intiharla gelen ölümler trafik kazalarından fazla, Norveç'de uyuşturucu ile meydana gelen ölümler trafik kazalarından fazla. Her yüz ABD'liden 3'ü şiddet içeren bir suçun kurbanı. ABD'de de kadınların % 65'i, erkeklerin % 80'i abartı derecesinde alkol kullanıyor. 1999 yılında boşanma oranı %75'e çıktı. Çocuk suç çetelerinin 750.000 üyesi var. SAMHSA raporunda 3.000.000 gencin ölümü düşündüğü belirtiliyor. ABD'de son 10 yılda ölüm cezasına çarptırılan mahkum sayısı % 57 arttı. (Psychology Today, Haziran 2002)

New York Times'in haberine göre Norveç'de 1999'da dünyaya gelen çocukların % 49'ü evlilik dışı doğumlardan oluşuyor. Bu oran İzlanda da % 62, İngiltere de % 38, Fransa da % 41 seviyesinde. En dindar olarak bilinen İrlanda da ise 1999 da doğan 100 çocuktan 31'i evlilik dışı. Cinsel suçların kurbanlarının % 71'i 17 yaşının altındaki çocuklardan meydana geliyor.

Yukarıdaki rakamlar Batılıların duygusal profillerinin iyi olmadığını gösteriyor. Evlilik, toplumsal yaşam gibi duygusal paylaşım gerektiren konularda başarılı olamıyorlar.

Bir sinir bilimci olan Antonio R. Damasio "Descartes'in yanılgısı" isimli kitapta duygu, akıl ve insan beynini araştırırken beynin duyguları yöneten hücrelerini tanımladı. Duyguların eğitimini şansa bırakmakla hata yapıldığında itiraf etti.

Daniel Goleman "*Duygusal Zekâ*" isimli kitabının girişinde şöyle diyordu: "Son on yılda ailemizde, çevremizde ve toplum hayatımızda duygularla baş edememe, umutsuzluk, tahammülsüzlük ve evlilik içi şiddet arttı. İnsanlar 'iyi günler' yerine 'gel boyunun ölçüsünü al' diyorlar."

AHLÂKA AYKIRILIK ÖLÇEĞİ

New York Üniversitesinde Psikiyatri Doçenti Dr. Michael Welner belki insanlık tarihinde ilk defa "Ahlâka aykırılık ölçeği" geliştirdi. Gerekçesi de adi suçların, cinayetlerin artması, sadist, kana susamış, hor gören insanların fazlalaşması ve kendinden başkasını düşünmeyen insanların hızla artması karşısında psikiyatrinin kötülüğü tanımlama yeteneğini belirlemektir.

Duygusal Zekâ Nedir?

- 1- Öz bilinç: İnsanın kendisini tanıması.
- 2- Öz denetim: İnsanın kendisini yönetmesi. Hedefini belirleme, kendisini harekete geçirme, dürtü ve isteklerini kontrol edebilme, aksiliklere rağmen yoluna devam edebilme, ruh halini düzenleyebilme.
- 3- Empati kurabilme: Diğergâmlık, başkasının istek ve ihtiyaçlarını anlayabilme
- 4- Uzlaşma yeteneği: Sorunlar karşısında ben-merkezci davranmadan uzlaşma odaklı çaba içinde olma. Kavga ve mahkeme arayışından vazgeçme
- 5- Umut besleyebilme:

İşte ABD'liler Semavi Ahlâk'da geçen sabır, tevekkül, affedicilik Allah'ın rahmetinden ümit kesmeme, alçak gönüllü olma, verici olma gibi özelliklere deneme-yanılma yolu ile geldiler.

KÜRESEL AHLÂK İLKELERİ

Dünya dinleri parlamentosu 1993 yılında Chicago'da kabul ettiği Küresel ahlâk deklarasyonunda başlıca şöyle diyor.

- 1- Küresel ekonomi, küresel siyaset ve küresel çevre büyük krizdedir.
- 2- Küresel ahlâk olmadan küresel düzen olamaz.
- 3- İnsanların barış içinde bir arada yaşayacağı bir bakış gerekiyor.
- 4- Küresel ahlâk yeni bir ideoloji veya yani bir din değildir.
- 5- Küresel ahlâk bütün dinlerin ve seküler ahlâkın öğretilerinin uzlaştığı değerlere dayanır.

-
- 6- Hiç kimse dini, rengi, düşüncesi, cinsiyeti yüzünden dışlanmamalıdır.
  - 7- İstisnasız her insana insanca muamele yapılmalıdır.
  - 8- Kimse kendisine yapılmasını istemediğini başkasına yapmamalıdır.
  - 9- Irksal, cinsel, bireysel, sınıfsal her türlü egoizm reddedilmelidir.
  - 10- Hayata saygılı şiddet içermeyen bir kültür benimsenmelidir.
  - 11- Sadece insan değil yeryüzündeki her şey saygıdeğerdir.
  - 12- Adil ekonomik düzen olmadan küresel barış olmaz.
  - 13- Ekonomik ve siyasi güç, vahşi üstünlük kavgalarına değil insanlığın hizmetine yöneltilmelidir.
  - 14- Açgözlülük insan ruhunu öldürür. Alçakgönüllülüğe değer verilmelidir.
  - 15-Gazeteci, bilim adamı, doktor her meslek kendi etik kurallarını geliştirmelidir.
  - 16-İnsan bilinci gelişmeden dünya asla iyiye götürülemez. (Aksiyon, Ekim 2001)

VI. İMAM NURSİ'NİN TEZİ

İKİ DEHŞETLİ HÂL:

Milyonlarca dini kitabın neşrine set çekildiği, insanları dini faaliyetten vazgeçirmek için sistemli çalışılmaların yapıldığı bir dönemde Nur Risalelerinin çoğu el yazması ile yaygınlaşmasının ve okunmasının sırrı sorulduğunda İmam Nursi bu zamanın iki dehşetli durumdan söz ediyor.

Birincisi: Hissiyat-ı insaniyenin akıl ve fikre baskın geldiği fikri. Hedonizm olarak da tanımlayacağımız zevkçiliğin, dünya sevgisinin insanın hayatında birinci plana çıkmasını dehşetli bir durum olarak öne sürüyor. Böylece insanlar kısa vadeli zevkle meşgul olup ölüm ve ötesini düşünmüyorlar, Allah'ı akıllarına ve gönüllerine getirmiyorlar. Hoşça vakit geçirip mutluluğu yakalayacaklarını düşünüyorlar.

Bu Hedonistik hissiyatın modern insanın günlük yaşamını doldurduğu düşüncesine karşı geliştirdiği yöntem ise şudur. Modern insanın lezzet olarak gördüğü şeyin içerisinde elemi gösterip aklını devreye sokmaktır. Allah'ın istemediği tarzda yaşamının ve maddi zevkler peşinde koşmanın elem verici, ürkütücü neticeleri ile onları yüzleştirmek.

"Günahların, haram lezzetlerin içinde manevi elim elemeleri gösterip hasenat ve güzel hasletlerde ve hakaiki şeriatın amelinde cennet lezaizi gibi manevi lezzetler bulunduğunu ispat ediyor."

"Risale-i Nur bu dünya da manevi cehennemi dalalette gösterdiği gibi, imanda dahi bu dünyada manevi bir cennet bulunduğunu ispat ediyor." (İ.K.M. s.8)

gibi görüşlerle duyguların denetimini, kişinin kendini yönetmesini aklın rehberliğine veriyor. Akıl yürütme yöntemleri ile zevk tuzaklarına insanların düşmemesini, dini yaşantının insanı bu dünyada da mutlu ettiğini kanıtlama yolunu seçiyor.

Böyle akıl yürütme yöntemleri kullanılarak toplumdaki ahlâki yozlaşmanın önünün alınacağını, bireylerin Kur'an ahlâkına uygun yaşamının güzelliklerine ikna edilmesini anlatmanın bir "**tecdid**" olarak değerlendirilmesi doğru olacaktır.

İkinci dehşetli hâl olarak şu tezi savunuyor.

"Eskiden fen ve ilim ile dalalete girip, inad ve temerrüd ile iman hakikatlarına karşı çıkana nispeten şimdi yüz derece ziyade olmuş."(İ.K.M. 10).

Bu tespitten sonra yazdığı eserlerde fen ve ilim kullanılarak imani gerçekleri kanıtlama yolunu seçiyor. Allah'ın varlığını tartışmaya açıyor, akıl yürütme yöntemleri ile (vacib-ül vücud) olması gerektiğini savunuyor. Öldükten sonra dirileceğimiz ve ikinci bir hayatın varlığını ispatlıyor. ([Haşir Risalesi](#)). Kadere inanmanın mantık ve muhakeme ölçülerinde açıklamasını yapıyor. ([Yirmi Altıncı Söz](#)) . Naturalizme karşı Mistizmin tezini Tabiat Risalesinde mantıksal yargılama yöntemleri ile ifade ediyor. Tesettürün ve Ramazan orucunun insanın psikolojik doğasına uygun olduğunu delillendiriyor. Bir seyyahı evrende gezdirerek ağaçlar, kuşlar, yağmur, yıldızlar, insan vücudu ve kan hücrelerini konuşarak bilimsel verileri delil olarak anlatıyor. Peygamber ahlâkına uygun olarak yaşamının insanı mutlu edeceğini, sağlıklı yapacağını, hastaneleri, hapishaneleri çeşitli maddi hastalıkları delil belirterek aktarıyor. Hapishanede yazdığı mektuplarla zehirli bal hükmündeki gençlik lezzetlerine aldanmamayı anlatarak sonsuz gençlik lezzetine bilet olan Peygamber yoluna gençleri davet ediyor. 5-10 senelik gençliğin meşru daire dışındaki lezzetlerinin gam ve keder çektirdiğine, "meşru dairedeki keyfin keyfe kafi geldiğini"ne gençleri ikna ediyor.

İKİ AHLÂKIN KARŞILAŞTIRILMASI

İmam Nursi [On İkinci Söz](#)'de Kur'an ve felsefe ahlâklarını şöyle karşılaştırıyor. "Kur'an-ı Hakimin hikmeti, hayat-ı şahsiyeye verdiği terbiye-i ahlâkiye ve hikmet-i felsefenin verdiği dersin muvazenesi :

Felsefenin halis bir tilmizi bir firavundur. Menfaati için en hasis şeye ibadet eden bir firavun-u zelildir. O ... dinsiz şakird cebbar, mağrurdur...Gaye-i himmeti nefis ve batnın ve fercin hevesatını tatmindir...

Amma Hikmet-i Kur'an'ın halis tilmizi ise bir abddir. Hem cennet gibi azam menfaata olan bir şeyi gaye-i ibadet kabul etmez bir abd-i azizdir. Hem mütevazidir. Rıza-ı ilahi, fazilet için amel eder, çalışır...

Amma hikmet-i felsefe ise hayat-ı içtimaiyede nokta-i istinadı kuvvet kabul eder. Hedefi menfaat bilir.Düstur-u hayatı cidal tanır. Cemaatlerin rabitasını unsuriyet, menfi milliyet tutar. Semeratı ise hevesat-ı nefsanıyeyi tatmin hacat-ı beşeriyeyi tezyiddir.

Amma Hikmet-i Kur'aniye ise nokta-ı istinadı, kuvvete bedel hakkı kabul eder. Gayede menfaate bedel gaye ve rıza-ı ilahiye kabul eder. Hayatta düsturu cidal yerine düstur-u teavünü esas tutar. Cemaatlerin rabitalarını unsuriyet milliyet yerine rabita-i dini ve sınıfı ve vatani kabul eder. Gayatı hevesat-ı nefsanıyeye sed çekip ruhu maaliyata teşvik ve hissiyat-ı ulviyesini tatmin eder.

İki ahlâk öğretisinin şahsi hayata verdiklerini ve toplumsal hayata sağladıklarını şöyle yorumlayabiliriz.

Seküler ahlâk öğretisinin kişiye verdiği ego ideali menfaattir. Çıkarı için çalışan insanlar güçlerini o yönde kullanacaklardır. Güçlü olan zayıfa zarar verecek, böylece çatışma çıkacaktır. Dini ahlâkın kişiye verdiği ego ideali "*Fazilet ve Rızayı İlahi*"dir. Erdemli yaşamayı onurlu yaşamak olarak algılayan insan, ilkeleri için çıkarını ikinci plana atacaktır. Dini ahlâk insanın ilkeli yaşamasını önerdiği için ilkeli insanlar daha kolay anlaşma sağlayıp uzlaşabileceklerdir.

Seküler ahlâkın dayanak noktası kuvvettir. Çözümlemesi gereken konularda güç, para, sosyal statü kullanılarak sorun çözülmeye çalışılır. Güç, para ve sosyal konumu ilkesizce şahsi çıkarı için kullanan insanlardan oluşan bir toplumda kavga, şiddet, saldırı bitmeyecektir.

Dini ahlâk dayanak noktası "*Kuvvet yerine Hak*" der. Haklı olanın güçlü olması, güçlü olanın haklı olmamasını benimseyen insanlardan oluşmuş toplumda ortak yaşam kolay olur

Seküler ahlâkta yaşam prensibi "*mücadele*"dir. Darwin'den etkilenen sosyal bilimciler, yarışmacılığı, rekabetçiliği barışçıl olmayan bir tarzda önerdiler. İşletmelerde başkasını düşünmeden başarılı olmayı ilke olarak benimsediler. Böylece üretkenlik arttı, fakat insanlar arası yardımlaşma azaldı. İnsanlar zengin

---

oldular,ama yalnız kaldılar.

Dini ahlâkta yaşam prensibi olarak "*yardımlaşma*" önerildi. "Kendi iyiliğin ve başarından önce toplumun iyiliği ve başarısı gelir" ilkesi ile paylaşma ahlâkı "**infak**" gerçeği olarak önerildi. Kendisinden önce komşusunu düşünmek, başkasına, zayıflara, hastalara yardım etmek kutsal davranış olarak övüldü.

Seküler ahlâkta topluluklar arası bağ olarak ırk, soy bağı önerildi. Milliyetçilik duyguları şovenizm ölçüsünde teşvik edildi. Ulus devlet ideoloji olarak benimsendi. Ulusçuluğu kutsallaştıran yaklaşım başkalarını yutmakla beslenen "şovenizm" akımlarını doğurdu. İnsanlık tarihinin en büyük savaşları XX. yüzyılda bunun için yaşandı. Dünya barışı bu anlayış sebebiyle zarar gördü.

Dini ahlâkta insanlar arası bağ olarak "din, vatan, sınıf bağı" ön plana çıkarıldı. İnsanların değiştirilebilir bağlarının olması sevgi duygusunu güçlendirici etki yapar. Bir insanın kendi ırkından olmayan bir insanı sevebilmesi, küçük görmemesi, savundukları ortak değerlerin daha çok olması toplumsal kardeşlik ve dostluk duygularını arttırıcı sonuçlar verir.

SEKÜLER AHLÂKIN SONUÇLARI :

1- İnsanların zevk tuzaklarına düşmesi, zevklerini doyumak için bencilleşmesi.

2- Narsisistik bireylerin artması: Başkalarını küçümseyen, kendi çıkarı için her şeyi kullanan, eleştiri kabul etmeyen, yardımlaşmayı kendisine yardım olarak düşünen, kinci, kıskanç, nankör, övgüyle beslenen küçük firavunların çoğalması. Basit, rutin günlük işler onu mutlu etmediği için küçük şeylerden zevk alamaz. Onu mutlu edecek şey para, güç, şöhret ve cinsel doyumdur.

3- İnsanlığın ihtiyaçlarının artması: Daha çok kazanmak, daha rahat yaşamak, para, güç, şöhret sahibi olmak duygularının abartılması ekonominin felsefesi oldu. Tüketim teşvik edildi. İnsanların beklenti düzeyi yükseltildi. Moda ve merak gibi duygular abartıldı. 1-2 şeyle mutlu yaşam sürebilecek insan 20-30 şeye muhtaç duruma düştü. Ulaşmadığı için kendini kötü hissetmeye başladı.

4- Yalnızlık psikososyal sorun oldu. Kendi çıkarını kutsallaştırmış, zorluklar karşısında zevk aldığı başka konuya yönelen insan özgür ve birey olmak isterken kendisini yalnız, güvensiz hissetmeye başladı. Kendi rahatını, zevkini eğlencesini amaç edinen birey evlilik yaşamında, aile içi iletişimde gerekli olan empatik iletişimi sağlayamadı. "**Biz**" diyemeyen bir insan hep "**Ben**" demenin sonucu yalnızlığı, köpeklerle arkadaşlık kurmayı tercih etti.

5- Güven duygusu azaldı. Kendisini sevmenin medeniyet olarak sunulduğu bir ahlâkta başkalarını sevme duygusu zayıfladı. Başkalarını sevmeyen insan onların dost olmadığını düşünmeye başlar. Kendisini tehdit altında hisseder. Her an zarara uğrayacağı duygusu ile korku içerisinde yaşar. Kendi çıkarı için yalan söyleyebilen bir insan herkesin yalan söylediğini düşünmeye başlar ve güvensizlik daha da artar.

6- Saygı duygusu zarar gördü. Ben-merkezci yaklaşımlar kutsal değer olarak bireyin isteklerinin doyurulması, zevklerinin karşılanması önerir. Böyle durumlarda otorite rolündeki kişilere karşı kızgınlık gelişir. İsteklerini sınırlandıran güce karşı saygısızlık, kurallara önem vermeme, itaatsizlik duyguları ön plana çıkar. Başkasının hakkına saygı duymak gibi bir kaygı, merhametli olmak seküler ahlâkı benimsemiş insan için gereksizdir.

Yaptıkları işlerde bir yaratıcıya hesap vermeyeceğini düşünen insan yasalara yakalanmadıkça her şeyi yapabilirim düşüncesine sahip olur. Başkasına zarar vermenin, hayvanlara, doğaya zarar vermenin vicdani kaygısını hissetmez. Kendisine doğrudan zarar vermeyen şey onun umurunda bile değildir.

Zengin, *bilgili ama mutlu olmayan bireyler seküler sistemin meyveleri olarak önümüzde duruyor.*

DİNİ AHLÂKIN SONUÇLARI :

1- Somut zevkler yerine soyut zevklerle doyum sağlayan insanlar oluşur. Zevk alma ve sevme duygusunu rutin günlük işlerinde bulabilir. Eşiyle, ailesiyle, toplumsal rolüyle mutluluğu yakalayabilir. Para, güç, şöhret, cinsel doyum yaşamında ve egosunda ideal olmaz. Toplumun iyiliğinden zevk almayı başarabilir. Küçük şeylerden mutlu olmayı başaran birey ortaya çıkar.

2- İçgüdüleri dizginleyerek psikolojik enerjisini toplumsal üretkenliğe yöneltir. Amaç erdem olarak insanları sevmek, doğrulara bağlılık, dürüst olmak, sözünde durmak, âdil olmak, hoşgörülü olmak, barışçıl olmak, yardımsever olmak, içten, samimi, iyi niyetli olmak, şefkatli olmak, alçak gönüllü ve diğergâm olmak benimsenir.

Araç erdem olarak: Çalışkan, düzenli, dikkatli, disiplinli, cömert, cesaretli, esnek, yumuşak olmak, başkalarını incitmemek gibi özellikleri benimser. Böylece psikolojik enerjisi kişisel zevklere değil toplumsal zevklere yönelterek mutluluğu yakalamaya çalışır.

3- Hodgamlık yerine diğergamlığın yerleşmesi sağlanır. Her olay ve durumda kendi çıkarı için sonuçlar çıkaran birey yerine her olay ve durumda toplumun ve diğer insanların menfaatini düşünebilen bireylerin çoğalması gerçekleşir. Böylece toplumsal barış için gerekli zemin oluşur.

4- Uzlaşma kültürü gelişir. Kendisi için istediğini başkası için isteyen, kendisine yapılmasını istemediği şeyi başkasına yapmayan bireyler çoğalır.

"Güçlüler yapacağını yapar, zayıflara katlanmak düşer." tarzındaki uzlaşmayı yok eden seküler ahlâk yerine "güçlü ve zayıf hukuk önünde eşittir" evrensel ahlâkı benimsenir.

"Ben tok olduktan sonra başkası açlıktan ölmüş bana ne" veya "sen çalış ben yiyeyim" tarzındaki acımasız ben merkezilik yerine yardımlaşmaya ibadet kutsallığı vererek toplumsal barışa katkı sağlanır. ([İktisat Risalesi](#))

5- Ölüm korkusundan kurtulur. Hesap verme duygusu taşımayan, kendi çıkarını kutsallaştırmış bir insan ölüm gerçeği ile yüzleşmemeye çalışır. Ancak kaçınılamayacak bu gerçek onu ruhsal acılara iter. Varoluş amacını sorgulayan, ona uygun yaşamaya çalışan bir insan ego ideallerini kendisini tatmine değil yaratıcısını memnun etmeye göre düzenleyecektir. Ölüm o kişi için bir kavuşma olacaktır. Sevdiği kişiye kavuşma aşkı kalıcı ve devamlı bir lezzettir. Baki, sonsuz, sınırsız güç sahibine döneceğini bilen bir insan içindeki sevgi ateşini sürekli yakacaktır. Sevgi ateşinin yandığı yerde korkular buharlaşıp giderler.

Sevilmek, istenmek, takdir edilmek insanın temel içgüdüleridir. (Maslow) Bu içgüdülerin yönünü yaratıcıya yönelten insan iki yaşamında da mutluluğu yakalar. Görüldüğü gibi İmam Nursi tezini seküler ahlâkla dini ahlâkın ortaya çıkardığı sonuçları göstererek ifade etmiştir.

VII. İMAM NURSİNİN KULLANDIĞI YÖNTEM

İmam Nursi eğitilmiş olan ve olmayan takipçilerini nasıl ikna etti? Savunduğu teze onları nasıl inandırdı? İmam Nursi gibi formal eğitim almamış bir kişinin oluşturduğu büyük etki sosyolojik bir inceleme konusudur. Oluşturduğu etkinin dayandığı temelleri ve kaynakları iyi analiz etmek gerekiyor.

Onun kişiliğinde buluşan etkiler nelerdi, kullandığı özel bir yöntem var mıydı, sübjektif paradigmaları nelerdi?

Kişiler kendi kültürleri içerisinde özel bir yol ararken İmam Nursi nasıl bir kültürel yol haritası geliştirmişti?

Bütün bu sorular akademik bir ilgi alanı olarak kafa yorulması gereken konulardır.

1. "TEBLİĞ DEĞİL TEMSİL ZAMANI" DEMESİ

İmam Nursi [Sualar kitabının 302. sayfa](#)da Risale-i Nur'un mesleğini şöyle ifade eder :

1. İhlas-ı tam ve terk-i enaniyet.

-
2. *Zahmetlerde rahmeti elemlerde baki lezzetleri hissedip aramalı.*
  3. *Fani ayn-ı lezzet-i sefihanede elim elemleri göstermek.*
  4. *İmanın şu dünyada dahi hadsiz lezzetlere medar olmasını.*
  5. *Hiçbir felsefenin eli yetişemediği noktaları ve hakikatleri ders vermek.*

Bu ifadelerde özetlendiği gibi İmam Nursi düzeltme faaliyetine kendisinden başlamıştır. Eserlerinde mektuplarına "**Ey nefsim**" diyerek başlamıştır. Kendisi söylemlerini ve peygamber ahlâkını kusursuz yaşamıştır. Her şeyden feragat, hediye almamak, dünya malına değer vermemek gibi özellikleri tavizsiz uygulaması, bu asrın Mevlânâsı gibi yaşamayı başarması O'nun aleyhindeki propogandaya rağmen güven duygusunu azaltmamış artırmıştır. "Biz ahlâk-ı İslamiyenin ve hakaiki imaniyenin kemâlatını ef'alimizle izhar etsek sair dinlerin tabileri elbette cemaatle İslamiyete girecekler" sözü İmam Nursi'ye aittir. İnsanlığın uyandığını, ilim ve araştırma meyli içinde olduğunu, doğru nerdeyse er geç arayıp bulacağını "Uyanmış beşerin başka şansı yok" diyerek savunuyordu. İmam Nursi'nin en yakın bir talebesi olan Zübeyr Gündüzalp de "*Hizmet için değil nefsimi ıslah için çalışmalıyım*" diyordu.(1997, Nefis Muhasebesi) İmam Nursi'nin örnek olmaya dayalı yaşama yöntemini kullanması günümüzde Asr-ı Saadet Müslümanı bilincini geliştirdi.

2. MÜSBET HAREKET İLKESİ

İmam Nursi başkasının kusurlarını dile getirmeden sürekli kendi doğrularını anlatmıştır. Siyasi bir talep içine girmemiş "*En büyük siyaset siyasetle ilgilenmemektir.*" diyerek iman ve ahlâk vurgusundan taviz vermemiştir. Tahrik edici yaklaşımlara hep sessiz kalmış, kendi doğrularına sarılarak ve model insan yetiştirerek ancak cihat edilebileceğini savunmuştur. "*Taş atana ekmek at*" şeklindeki tasavvuf ilkesini yaşantısında göstermiştir. Böyle davranarak kavgacılığı, boğuşmayı, düşmanlık duygularının gelişmesini önlüyordu. Bu yapıcı ve kucaklayıcı tavrıyla çağımızın Mevlânâsı oluyordu.

3. DİN VE BİLİM UZLAŞMASINI SAVUNMASI

Sadece din ilimleri ile meşgul olmanın taassuba, sadece fen ilimleri ile meşgul olmanın da hile ve şüpheye götüreceği, ancak ikisinin beraberliğinden akıl ve duyguların aydınlanmış olacağı tezini ısrarla savundu. İmam Nursi 21. yüzyılda post modernizmin geldiği noktayı 80-90 yıl önce görmüştü. Tüm bu önerileriyle bilgili, çalışkan ve nitelikli insanların yetişebileceğini tekrar tekrar ifade etti.

4. KİŞİSİZLEŞTİRME ÇABASI

Osmanlı ve orta çağ döneminde şeyh-mürit ilişkisinde kişisel bağlılık mekanizmaları ile irşat faaliyeti sürüyordu. Modern çağda "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir, fendir, sanattır." düşüncesi en önemli vurgu haline geldi.. Modern dünya önermeciler araçlar, kişisel ilişki tarzının yerine araştırmaya dayalı araçları öneriyordu. Herkes fikir üretmek, kafa yorarak doğruyu bulmalıydı. İncelemeden kimsenin arkasından gidilmemeliydi.

İşte bu anlayışa uygun olarak İmam Nursi'de kişisel rehberliği reddedici yaklaşımlar görüyoruz. **"Beni ziyaret etmek isteyenler Risale-i Nur'u okusun, Said yoktur, konuşan yalnız hakikattir"** gibi ifadelerle sürekli bu vurguyu yapıyordu.

Arkasından halife bırakmaması, mezarının bilinmemesini istemesi, buna rağmen ölümünden sonra bütün dünyada milyonlarca takipçisinin olması sosyolojik bir olgudur

Kur'anda konulan normları, geleneksel müslüman davranış ve kişisel ilişki tarzını gelişen sanayii ve kitle iletişim toplumuna yeniden sokacak biçimde yenilenmiş (tecdit) olması çağdaş Türkiye'de oluşturduğu etkidir. (Şerif Mardin 1992)

5. DOĞU DESPOTİZMİ İLE MÜCADELE ETMESİ

"Sorma, düşünme itaat et." tarzındaki geleneksel sosyal yapının modern çağla birlikte başladığını İmam Nursi meşrutiyet döneminde gördü. Sorgulayan, özgür düşünen, bağımsız davranan bireylerin, insanlığın geleceğinde yer alacağı tezini savunan din alimi olarak ilginç bir öngörü içinde olduğunu söyleyebiliriz.

Ortodoks Osmanlı ulemalarının kesinlikle kabul etmeyeceği bu tezi Meşrutiyet döneminde yazdığı kitaplarında açıkça ifade etti. **"Âlemdeki terazinin hürriyet gözü ağır geldiğinden, birdenbire terazinin öteki gözündeki vahşet ve istibdadı kaldırdı."** sözü ona aittir.

İstibdatın İslamın özünde olmadığını Emevilerle birlikte girdiğini söylüyordu. Ayrıca özel hayatta, medresede, ülke yönetiminde istibdatın yerinin olmadığını karıncaların cumhuriyetçiliğini örnek vererek anlatması canlandırılmış İslami modernleşmenin Kur'ani bir yorumu olarak nitelendirilebilir.

6. SEVGİ YERİNE ŞEFKATİ MESLEK OLARAK SEÇMESİ

Risale-i Nurmesleğinin dört esası olan "acz, fakr, şefkat, tefekkür"ü sayarken insanlararası bağda şefkatin sevgiden daha üstün olduğunu savundu. Şefkat koşulsuz bir sevgi olarak tanımlanırsa içerisinde menfaat izi olmayan bir sevginin savunulması hatta bunun için İmam-ı Rabbani'ye hafif bir muhalefette bulunması ilginçtir.

İmam Nursi, Yakup Peygamberinođlu Hz. Yusuf'a ilgisini Şefkat, Züleyha'nın Yusuf'a ilgisini de aşk olarak tarif ediyor. Aşk ve muhabbetin ücret ve karşılık istediğini fakat Şefkatin karşılıksız sevgi olduğunu savunarak insanlar arasında koşulsuz sevgiyi önermesi İmam Nursi'nin başka bir yaklaşımıdır.

Sevginin karşılık beklemeden verilmesini savunduğu İhlas Risalelerini takipçilerinin on beş günde bir okunmasını istemesi dikkat çekmektedir.

7. EV OKULLARI UYGULAMASI

Değişen dünya şartlarında din ve fen bilimlerini birleştirek geliştirmeye çalıştığı projeleri hayata geçirilemeyen İmam Nursi ilginç bir yol izledi. Yazdığı kitapların evlerde okunup tartışılmasını ve kendisine mektuplar yazılmasını hararetle destekledi. Dört büyük kitabını bu mektuplara verdiği cevaplardan oluşturdu. Şualar isimli kitabını doğruları savunmaya, Sözlere, Lem'alar gibi eserleri ile tezini anlatmaya, Lahikalar isimli (Emirdađ, Barla, Kastamonu) kitaplarında da uygulanacak yöntemlere yer verdi.

Anadolu'da bir gelenek vardır "*sıra geceleri*" olarak tanımlanır. Akşamları aileler oturup çeşitli kitaplar okurlar, sohbetler yaparlardı. İşte İmam Nursi bu sosyolojik veriyi çok iyi gözlemledi ve kitaplarının kabulünde bu yasal yolu kullandı. Peygamber ahlâkına uygun yaşamının, sünnete uymanın bir edep olduğu, bu evlerde hayata geçirildi. Psikolojik karmaşa yaşayan, tereddüt ve arayış içerisindeki insanlar kafalarındaki sorulara bu evlerde cevap buluyorlardı.

8. UMUDU AYAKTA TUTMAYI BAŞARMASI

Umut eserlerindeki lahika mektuplarında sık vurgulanan bir konudur. Küfrün bel kemiğinin kırıldığı, istikbal inkılapları içerisinde en gür sedanın İslam'ın sedası olacağı her ziyaretine gelene vurguladığı görüşler olmuştur.

"Fikri hürriyet, meyl-i taharri-i hakikat nev-i beşerle başladı... Su-i ahlâkın çirkin neticelerinin görülmesi ile hakikatlerin önü açılacak. Hakiki medeniyet, maddi terakki ve hakkaniyetin manevi katkıları ile düşmanlar mağlup olup dağılacak"

gibi motivasyonu arttırıcı vurguları sürekli yapmıştır. Hatta kendisi ile görüşmek isteyenlere; ümit duygusunu destekleyen, yeisi en dehşetli hastalık olarak tanımlayan, insanlığın fitri gidişinin Kur'ana doğru olduğunu anlatan "*Hutbe-i Şamiye*" isimli eserini okumayı tavsiye etmesi çarpıcı bir uygulamasıydı.

SONUÇ:

İmam Nursi, "*insanların kendi dinlerini ve kültürlerini koruyarak modernleşmesinin mümkün olduğu*" tezini hem teoride hem pratikte kanıtlamış bir fikir ve aksiyon insanı olarak dikkati çekmektedir. Güzel ahlâktan ibaret olarak tanımlanan Kur'an normlarını ve Hz. Muhammed'i model almaya dayalı bir sistemi geliştirdi.

Zikirlerle, şeyhe kişisel bağlanmayla belirli olan tarikat tarzı yerine kitap okuma, akıl ve kalbi beraber kullanma, kişinin değil kitapların arkasından gitmeye dayalı nefis terbiyesi yöntemini seçti.

Sosyokültürel süreçlerde geliştirdiği bu hareket modeli, dinler tarihinde subjektif bir paradigmadır. Çizdiği kültürel yol haritası da insanların kendi kültürleri içerisinde yol bulmalarını kolaylaştırmıştır. Kendi kişisel rehberliğini reddetmesi fikirlerinin arkasından gidilmesini pekiştirdi. Hareketinin dinamiğinde çağımızın tedirgin insanına, psikolojik karmaşasına, arayışına çözüm sunması önemlidir.

Diğer taraftan geleneksel ulema kültürü ile halk kültürünü ev okullarında bir araya getirdi. Kendisini de talebe olarak niteledi.

İnsanın Allah'a erişmesinde "Ulu kişi" imajına gerek olmadan bir yolun bulunabilmesi, arkasından halife bırakmaması, eserlerini rehber olarak sunması İmam Nursi'nin iman ve ahlak alanında karizmatik önderliğini gösterdiğini söylemek yerinde olacaktır.

KAYNAKLAR

1. Berger P.L : *Dinin sosyal gerçekliği, İnsan Yayınları, İSTANBUL, 1993.*
- 2.CooperC.L : *Stress, Medicine and Health CRC Press, NEWYORK, 1996.*
- 3.Csermely P.: *Stress of Life from Molecules to men, Annals of the New York Academy of Sciences, Volume851,New York,1998.*
- 4.Damasio, A: *Descartes'in Yanılgısı, Duygu, akıl ve insan beyni, Varlık/Bilim Yayınları Türkçesi Bahar Atlanır İSTANBUL, 1999.*
5. Damasio A.R.,Harrington A., Kagan J., et.all: *Unity of Knowledge, The convergence of natural and human science Annals of the New York Academy of Sciences, Vol. 935. 2001.*
6. DSM IV: *Amerikan Psikiyatri Birliği, Diognostic and Statistical Manual of Mental Disorders, New York,1998*
- 7.Gençten, Engin: *Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar, Maya Yay., ANKARA, 1981.*
8. Goleman D.: *Duygusal Zeka, Varlık/Bilim Yay. Çeviri: Banu Seçkin Yüksel 9.Basım*

İSTANBUL,1998.

9. Jung C. G. : Psikoloji ve Din, Çeviri: Cengiz Şişmen, İnsanYay.,İSTANBUL,1975.

10. Kutay, Cemal: Çağımızda Bir Asr-ı Saadet Müslüman'ı Bediüzzaman Said Nursi, Kur'an Ahlakına Dayalı Yaşama Düzeni Yeni Asya Yay., İSTANBUL,1980.

11. Mardin, Şerif: Bediüzzaman Said Nursi Olayı, ModernTürkiye'de Din ve Toplumsal Değişim, İletişim Yay, İSTANBUL,1992.

12. Micheal Thomas: Medeniyetler Çatışmasından Diyaloga, Gazeteciler Yazarlar Vakfı Yay. Zaman Gaz. Yay. İSTANBUL, 2000 (6-7 Haziran 1997 tarihli Bildiri).

13. Nurbaki Haluk: İnsan Bilinmezi.7Baskı Damla Yay. İSTANBUL 1999

14. Nursi, Said: Risale-i Nur Külliyyatı, Kaynaklı-İndeksli 1, 2, 3, ciltler. Yeni Asya Yay. İSTANBUL 1994.

15. Spinoza:Etika, Geometrik Düzene Göre Kanıtlanmış,Tercüme, Hilmi Ziya Ülken, Ülken Yay., İSTANBUL (Tarih Yok)

Prof. Dr. Nevzat Tarhan: 1952 yılında Merzifon'da doğdu. 1969 yılında Kuleli Askeri Lisesini, 1975 yılında İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesini bitirdi. GATA stajı, Kıbrıs ve Bursa kıt'a hizmetinden sonra 1982 yılında GATA'da psikiyatri uzmanı oldu. Erzincan ve Çorlu'da hastahane hekimliği sonunda GATA Haydarpaşa'da yardımcı doçent (1988), doçent (1990) oldu. Klinik direktörlüğü yaptı. Albaylığa (1993) ve Profesörlüğe (1996) yükseldi. 1996-1999 yılları arasında Yüzüncü Yıl Üniversitesinde öğretim üyeliği ve Adli Tıp Kurumunda bilirkişi olarak görev yaptı. Kendi isteğiyle emekli oldu. Halen Memory Centers of America Nöropsikiyatri Merkezlerinin Türkiye yöneticiliğini yapmaktadır. Çok sayıda eseri ve makalesi vardır.